

Književne novosti

Ivan Cankar: Ob zori. 1903. V Ljubljani. Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. Cena tej že naznanjeni knjigi, kateri je zavitek in okrasje izdelal naš domači umetnik Mat. Jama, je 3 K.

Obširno oceno iz spretnega peresa dr. Iv. Merharja smo morali radi nedostatnosti prostora odložiti za prihodnjič.

Človek in pol, roman, spisal Ivo Šorli. Ljubljana 1903, založil L. Schwentner. Cena K 2·50, po pošti K 2·60.

Eden najljubeznivejših naših mladih pripovednih talentov je brez dvojbe Ivo Šorli. Šorli ima vse one vrline, ki jih mora imeti pisatelj, da si pribori občo priljubljenost, splošno popularnost. Za kake literarne gourmande on ne mara pisati. Zdrav sin zdravega naroda ceni pred vsem zdravje. Pri njem je vse jasno in čisto. On ne ljubi teme, niti ne somraka. On misli in izvaja vse strogo logično. On ne bo nikdar zapisal kaj, kar mu ni popolnoma jasno. Prepošten je, da bi se kazal kdaj za kaj več, nego je. A ni dovolj, da sam razume svojo stvar, on hoče, da jo razumejo tudi njegovi čitatelji. Puščati koga v dvojbah, ni po njegovem ukusu. »Clara pacta, boni amici«, to je njegovo geslo. V njegovih delih ni nič megleno prikritega. In kadar hoče on razgrniti svoje srce, tedaj zazvene polni akordi. Njegove strune ne brne, njegove strune pojo. Tiste prelestne, divne poezije, s katero so prepojena Cankarjeva dela in katere mogočnemu vplivu se ne more nihče ubraniti, ne nahajamo pri Šorliju, a zato ima on humor! Najbolj se bliža Šorli Kersniku, a obeta postati mnogo globočji od njega. Neskalska vedrina je značilna poteza v Šorlijevih spisih. Kakor kristalna vodna gladina so, na katere dnu razločuješ vsak kamenček . . .

V »Pred- in zagovoru«, ki ga je postavil na čelo svojemu romanu, je označil pisatelj nekako svoje umetniško stališče, svoje umetniško naziranje. Storil je to s pristnim humorjem in fino ironijo. Meni ni treba šele pritrjevati tem nazorom, saj sem podobne misli že opetovano izrekel. Pravilo, da izgini pisateljeva oseba v povesti popolnoma z obzorja, mora veljati le do gotove meje. Tolstoj se malo briga za to pravilo in je vendar velik umetnik! Čemu tudi imeti take pomisleke, ko ni to vendar nič drugega, nego samo prevara! Kajti naposled govori vendar le pisatelj sam, četudi na usta svojih junakov! In včasih je neizogibno, da pisatelj kaj tudi na svoja usta pove. Vzemimo n. pr., da opisuje kdo kmečko življenje, kmečke junake. Tudi v tem, kar vidimo na preprostem ljudstvu, se razodevajo često velike resnice, tudi to nam vzbuja često duhovite misli, globoka čustva. In tega da ne bi smel pisatelj izraziti, tega da ne bi smel povedati, samo zato ne, ker nima primerne junaka, da bi govoril za njega? Vsekakor bolje, da govori pisatelj sam, nego da bi govoril duhovito človek, ki po vseh okoliščinah duhovito biti ne more!

»Človek in pol« — kak človek je to? Pisatelj odgovarja sam na to vprašanje. Poudariti treba, da »človek in pol« ni kak nadčlovek, o kakršnem govori Nietzsche, ali kakršnega sta imela v mislih Goethe in Dostojevski, ko sta rabila to besedo. Izraz »človek in pol« je nekak sinonim za »vrl dečko«, samo da je prvi izraz bolj pointiran in bolj karakterističen. »Človek in pol« je to, kar bi Nemeec nemara označil z besedo: »Ein Prachtmensch«. V Šorlijevi povesti

je ta »človek in pol« Rihard — mož, kateremu je odkritosrčnost nad vse. Iz njegove velike ljubezni do resnice izvira ona brezobzirnost, ki ne dirne neprijetno samo njegovega obližja, temveč često tudi čitatelja. Seveda, ako se zavemo, s kom imamo opraviti, smo mu takoj zopet dobri, in čim bolj se seznanjamo z njim, tem simpatičnejši nam postaja. Tega svojega junaka se je oklenil pisatelj z vso ljubeznijo svoje umetniško čuteče duše in posrečilo se mu je, ustvariti podobo, ki stoji kakor iz mramorja izklesana pred nami. Samo ena potezica v njegovem značaju se bo zdela nemara marsikomu nekoliko neverjetna. Kako si je razlagati njegovo ravnodušnost in hladnokrvnost spričo dejstva, da se mu je izneverila izvoljenka, če jo je namreč tako resnično in tako goreče ljubil, kakor se mora misliti pri tako vrlem značaju, kakršen je on? Ljubezen stre najmočnejšega junaka! No, spominjam se, da sem čital nekje v Mantegazzu: »Ne bodi ljubosumen! Zaupaj bitju, katero ljubiš, ako pa se uveriš, da te vara, zatri hipoma ljubezen!« Torej je vendar možno, da se ljubezenski plamen tako hitro upihne! Takemu fiziologu, kakršen je slavni Italijan, smemo že verjeti! In morda je baš sposobnost, storiti kaj takega, značilna poteza v značaju ljudi, kakršen je Rihard! . . .

Priznati pa moram, da sem pričakoval drugačnega konca v povesti, nego nam ga je privoščil pisatelj. Začetek XV. poglavja me je nemalo iznenadil. Mislil sem, da Kornelija in Plesich nikdar ne postaneta mož in žena, ampak da bode ono ljubezensko razmerje med njima pač trajalo nekaj časa, pa da Kornelija še o pravem času spozna svojo veliko zmoto. Mislil sem, da uniči Plesicha Rihard sam s svojo duhovitostjo, seveda samo moralno. Potem bi se lahko reklo tudi, da je bila ona ravnodušnost, o kateri je zgoraj govor, posledica samozavestnosti njegove. Tako pa stopi Rihard proti koncu povesti nekako v ozadje. Plesicha ugonobe drugi, in sicer fizično. Na Rihardovo mesto stopi hkratu Julij, čigar kruti značaj se mi vidi premalo motiviran. Ta Julij je pač nekak »nadčlovek« v Nietzschejevem zmislu! In Plesich, na katerega račun bi se čitatelj rad še malo pozabaval, postane iz smešnega naenkrat tragičen junak! Kajti, komu bi se ne smilil, ko se je zaklelo toliko krutih ljudi zoper njega: Julij, gospa Fliederjeva in denuncijant Bratuž?

No, pisatelj je hotel na Plesichu pokazati, da se iz takega slabotneža lahko vse naredi, zato mu je dal tak konec. Sploh ima ves roman idejo, katere pa ni treba šele razkrivati, ker je dovolj jasno izražena.

To, kar se vidi na umotvoru meni napačno, so zgolj malenkosti, ki izginejo spričo mnogoštevilnih vrlin. Saj celo solnce ni brez peg! Vsekakor nam je pokazal Šorli s tem svojim delom, v katerem se nahaja toliko dobrih misli, toliko humorja in dovtipa, toliko sarkazma, grenke ironije, kritike in pereče satire, da nam ima še premnogo povedati in da smemo še mnogo krasnih reči pričakovati od njega.

Ni še dolgo, kar mi je pisala odlična slovenska pisateljica z ozirom na Šorlijeve povesti v letošnjem »Zvonu«: »Tisti Šorli meni tako ugaja! Tako ali podobno vzkligne pač še marsikdo, ko prebere to največje delo Šorlijevo!

Naslovni karakteristični list knjige je delo našega znanega slikarja J. Vavpotiča.

Dr. Fr. Zbašnik.

»Slovenska Matica« nam je doposlala sledeče svoje publikacije za l. 1902.:

I. Ant. Knezova knjižnica: Zbirka zabavnih in poučnih spisov, IX. zv. Ta nad 10 pol obsegajoča knjiga prinaša Iv. Cankarjev roman »N a K l a n c u«.